

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵՅԻՇԱՏԱԿ
Տ. ՊՕՂՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱԴՐԻԱՆԱՊՕԼՍԵՅԻՈՅ

Հարցանէ կարգքսն եւ ասէ. «Զի՞նչ է այն նորատիպ զիրքն զոր հընարեալ է Պատրիարքն հակառակ աւանդութեանց ձերոց, եւ պատճառ եղեալ է ազմկայոյց լինելոյ ժողովրդեան ձերում»: Պատասխանի եւ կաթուղիկոսն ճշմարտախօս բանիւք եւ ասէ. «Գիրքն այն ոչ է բնաւ հակառակ աւանդութեանց ձերոց, եւ այն զիրք իմօք հրամանաւ տպեցաւ եւ ոչ Պատրիարքին. իսկ եթէ Պատրիարքն վասն կնքելոյ զսկիւրն եւ զվերջ զրքոյն այնորիկ յանցաւոր դրտանի, նախ զիմ գլուխ պարտ է հատանել, զի եւ կնքեցի զառաջինն կարմիր կնքով իմօք պարազլուխ եղեալ այլոցն ամենեցուն»: Ասէ ցնա փոխարքայն. «Եւ դու մեծ ինչ ո՞ք իցես քան զՊատրիարքն»: Ասէ կաթուղիկոսն. «Ըստ օրինի վեհափառ թագաւորութեան ձերում, զոր Տէր հաստատուն պահեսցէ մինչ ի կատարած աշխարհի, Պատրիարքն մեծ է քան զիս եւ հրամայէ ինձ ի մարմնական դէպս. այլ ըստ հարկաւորութեան քրիստոնէական կրօնի մերում, մեծ եմ ես քան զնա եւ հրամայեմ նմա ի հոգեւորական մասին»:

Եւ այսպիսի բանիւք յանկուցեալ զմիտս փոխարքային, մերժէ ի մտաց նորին դամեանայն կասկած եւ զերկրայութիւն: Յայնժամ փոխարքայն հրամայէ նմա անհողոս լինել եւ երթալ ուր եւ կամ իցի եւ հանդչել աւուրս ինչ. որ եկեալ եկաց ի Պատրիարքարանն, եւ ի 18 Սեպտեմբերի առեալ վերստին հրօյարտակ յարքայէ, յուղի անկեալ չօքաւ յաթոս իւր:

Յայտտիկ աւուրս զՏէլի Պաղտատարն եւս ետուն ի տանջանս, եւ նա խոստովանեցաւ թէ երկու կեսարացիք՝ Յակոբ եւ Կօչկախար Կարապետ թելաւոր իր եղեն ինձ եւ համոզեցին յայս շարիս բնդդէմ Պատրիարքին: Գնացին զքրականք կալնուլ զնոսա, այլ նոքա փախուցեալ էին: Յետ աւուրց ինչ Յակոբն դտաւ յեկտի Գուլէն ծպտեալ կերպարանօք մասփաճառի եւ բանտարկեալ եւ զեւ բնդ այլսն: Այլ յետ աւուրց ինչ սարկաւազն ի տանջանն մատենաց զՍահական Գրիգոր աղայն եւ զաղղական նորին զիսեղծ պատանին զԱրարիս, որ ահի տանջանացն ի բանտի անդ յեղաշրջեցաւ ի մահմետական օրէնս. նոյնպէս եւ Տէլի Պաղտատար եւ անիծեալն այն սարկաւազ, որ ժամանակաւ յառաջ աւացեալ ի հաւատոց իւրոց ի Պաֆրա քաղաք Պոնտոսի եւ ապա սրպէս թէ ըստ ընտանեալ եւ փախուցեալ, այժմ ի բանտին վերստին ուրացաւ, զի զերծանիցի ի տանջանացն, այլ առ ոչինչ զրեցաւ զաւանդութիւն մահմետական կրօնին, միայն կերպարանափոխ եւ անուանափոխ արարեալ զնա՝ վերստին արկին ի տանջանս յայտնել զճամախոհս սմբատանութեանս: Եւ նա եցոյց յայն օրն Պէկիսօղլի տիրացու Յովհաննէսն Իսկիւտարու, ասելով, թէ եւ զիրս անպամ զրեաց առ Կաթուղիկոսն իջմիածնի, զանգատ զՊատրիարքէն. զհետ եղեն զքրականք ունել զնա, այլ նա փախուցեալ էր ի Ղրիմ: Եւ մինչ զթուղթն զրեալ առ Կաթուղիկոսն խնդրեցին յարքունուստ, Պէկիսեան Յարութիւն աղա, որ հընարիւք իմն ի ձեռս իւր ամեալ եւ առ իւր պահեալ էր, տարաւ առ պօստանձի

պաշին, զոր Աստուածատուր եպիսկոպոսին թարգմանել ետ ի տաճկական բարբառ եւ առաքեաց առ արքայ: Յետ երկուց աւուրց զժողովաւանք ուրացոյն մատնեաց զԱրքիարեան Մկրտիչ աղա, զբարաբաճեայ մահտեսի Արբաճամ աղա, զԿելիկեական մահտեսի Պողոս աղա եւ զՄարգարեան աղա Պողոս: Այլ քաբաբաճեայ մահտեսի Աբրահամ աղա յետ երկուց աւուրց զերծաւ ի բանտէն միջնորդութեամբ Նէճիպ էֆէնտեայ, եւ այլքն մնացին ի բանտին:

Ի 26 Օգոստոսի յերեկոյն Հինդշարթի աւուր, յերկրորդ ժամու զիշերոյն կոշեաց փոխարքայն զՊողոս Պատրիարք եւ առանձինն հարց ցնա եւ առէ. «Չեղե՞ր դու նախածանօթ ապստամբութեանս, եւ ընդէ՞ր ոչ յայտ արասէ. «Չեղե՞ր դու աբխուշի զելս իրացն գտանել»: Ասէ Պատրիարքն. «Տէրութիւնն բեր ի դուռն արքունի զելս իրացն գտանել»: Ասէ Պատրիարքն. «Տէրութիւնն հրամայեաց ինձ բառնալ զբաժանումն ի յազգէն, եւ եթէ այս գործ խոհակապետութեան մերում միայն մնայր, բարեոք յաջողէր ի զլուս ելանել եւ այս ոճիր ապստամբութեան չլինէր ի սամիկ ժողովրդեան: Բայց վասնզի քանի մի անձինք ի մեծամեծաց ազգիս ոչ թոյլ ետուն ինձ ըստ խելաց իմոց անօրինել, այլ ինքեանք ձեռնբեցն եղեն զպաշտօն պատրիարքի կատարել, զանխայելս եւ զանդէպս հրամայել եւ ի գործ դնել, եւ ահա այս վախճան է խոհակապետութեան նոցա»: Հարցանէ փոխարքայն եւ առէ. «Եւ ո՞ք են նոքա»: Ասէ Պատրիարքն. «Գրիգոր ճարտարապետ, Յարութիւն Պէգճեան, Ծանիկ Փափաղեան, հաճի Յովհաննէս Երկանեան եւ Կարապետ Աղնաւորեան»: Ասէ փոխարքայն. «Կարճեա զեզու քո եւ մի եւս յաւելցես առնել ի բերան քո զձանիկ (զի իւր սեղանաւոր էր նա)», եւ առաքեաց ցնա ի Պատրիարքարան: Իսկ պօստանձի պաշին յաւել եւ զՍաղայեան Գրիգոր մատնել ի տանջանս. որ յետ եօթն աւուրց այլ ոչ կարացեալ զգէմ ունել տանջանացն, յալեւորեալ հասակի ութնամեայ ծերութեան իւրոյ, զամենայն մեղս յանձին իւր կալաւ, ասելով. «Ես միայնակ արարի զամենայն եւ պատճառ դուայ ամենայն չարեացդ. չունի ոք ընդ իս մասն եւ բաժին, թողէք երթալ զայսչափ բազմութիւն անպարտ անձանց եւ մահ իմ աւարտ լիցի ամենայնի»: Սոյնպէս եւ ապխտաւաճառ Յակօրն ի տանջանս առէ. «Ես եւ Տէլի Պաղտատարն եղաք զրգոյն աղմկայոյց խոտովութեանս»: Նոյնպէս եւ Ազարիա պատանին խոտովանեցաւ թէ «ընդ ուրացող սարկաւադին չրջեցայ աստ անդ եւ գոր ինչ քարոզէր սա ի զրգիւ ապստամբութեան, եւ ես վկայէի իրաւացի լինիլ»: Եւ զամենեցուն սոցա զխոտովանութիւնս բանից, որ կոչի քազրիւր, առաքեաց պօստանձի պաշին առ արքայ: Եւ ի 18 Սեպտեմբերի յաւուր Շարաթու յերեկոյեան ժամերգութեան, մինչ երգէին զԼոյս դուարթն, աճին ի դուռն Մայր Եկեղեցւոյն Գում Գարուի զձերութեամբ Գրիգոր աղան Սաղայեան եւ հատին անդ զանպարտ եւ զպատուական զլուս նորա. նոյնպէս եւ զապխտաւաճառ Յակօրն ի Չէմպէրլի Տիքլի թաշն զլիստեցին. զուրացեալ սարկաւազն եւ զպատանին Ազարիա տաճկական զգետուք կախեցին ի Բարմազ Գարուն, եւ զՏէլի Պաղտատարն ի Սամաթիա տաճի սրճանոցին իւրոյ կախեցին: Ի յաջորդ աւուր զԱստուածատուր եւ զԵրեմիա եպիսկոպոսուն հանեալ ի բանտէն արձակեցին ցնալ ի տեղիս իւրեանց, ընդ նոսին եւ զտանեւինն անձինս, որք չէին իրազէտ եւ կամ յանցաւոր: Այլ զիշխանս որք էին ի բանտին առաքեցին յաբարս. զՄկրտիչ Արքիարեան՝ ի Ստանբուլ, զմահտեսի Պողոս Կելիկեական՝ յիզմիտ, եւ զաղա Պողոս Մարգարեան՝ ի Հոսդոս: Իսկ զորս յառանձնախօսութեան անդ մատնեաց Պատրիարքն զհնգեմին իշխանսն առաջի փոխարքային, նոքա եւս արժանաւոր դատեցան աբսորանաց: Միայն ծանիկ աղա, որ սեղանաւոր էր փոխարքային, ազատեցաւ ի չնորհս նորա, եւ Գրիգոր ճարտարապետ, որ կայր մնայր ի տան իւրում պակուցեալ, յերրորդ աւուր Հոկտեմբերի եղև սաստիկ մրրիկ եւ վնասեաց զբազում շին-

ուսածս արքունի պալատին, հրամանաւ արքայի կոչեցաւ ի նորոգումն նոցին եւ ի շնորհս այնմ զերծաւ ի փորձութենէն՝ որում աին ունէր հասանել: Երկանեան հաճի Յովհաննէս, որ ի ծովու ալմիկ փորձութեան արեւոճեալ լինէր, յեղաշրջեցաւ ի մահմետական կրօնս, եւ Այնաւորեան Կարապետ արքայեցաւ ի Սաղաթ կղզի: Պէղճեան Յարութիւն աղա խնդրեցաւ ի վերատեսչէն փողերանոցին տալ զհաշիւն իւր զամենայն, եւ տուեալ զամենայն յաւելումովք պարզերես համարձակութեամբ, ոչինչ պակասութիւն ցուցանելով յանձն: Իւր ի պաշտամանէն, հրամայեաց նմա վերատեսուչն երթալ մնալ ի տան իւրում: Եւ յետ վեց աւուր, ի Հոկտեմբերի տաս առաքեցաւ եւ նա յարստս յիշմիտ, որ ջերմեռանդ գորով յաստումաժպաշտութեան իւրում էառ ընդ իւր Պօղոս վարդապետ զքարոզիչն Գարգալի եւ զնաց: Եւ զիւր յանցանաց նորա էր այս, թէ՛ Յարութիւն Պէղճեան ամենայն հաւատարմութեամբ եկաց ի պաշտօն արքունի փողերանոցին եւ անպակաս զհաշիւն իւր ետ, բայց յաղղային գործս լինելով ձեռնամուխ, ի խրատ զդուշութեան աշտօրնակ պատժապարտութեան արքունի դատեցաւ: Իսկ ի տեղի Յարութիւն աղայի Պէղճեան նստաւ Պօղոս Պիլէպիկճեան Հոռոմէական ազգայինն զամ մի եւեթ, զի իրբեւ վերադարձաւ Պէղճեան յարստանացն, կալաւ նախ զպաշտօն սեղանաւորութեան ճէպի հիւմայուն կոչեցեալ եւ ապա զտեսչութիւն փողերանոցին, եւ օրբտօրէ յաշս լինէր արջային եւ յոյժ սիրելի նմա:

Այս ամենայն խոսութիւնք որք եղեն յաղղի մերում, առաւելապէս ցէտացուցին զեռանդն սիրոյ եւ ջանից հոգեւէր իշխանաւորաց մերոց եւ ամենայն ազգասիրաց: Եւ Պօղոս Պատրիարք առաքեաց հրաման առ Արքայեան վարդապետն զի առեալ զվեղար եւ զփիլոն իւրեանց եկեացեն առ ինքն ի Պատրիարքարանն, զի, «Հանդերձեալ եմ», առէ, «առաքել զերկուսն յիշմիտժին, զերկուսն ի Մուշ եւ զերկուսն ի Ս. Երուսաղէմ»: Զայս լուեալ Արքայեան վարդապետաց յոգի խոցեցան, եւ փախուտ տուեալ ի Պէյօղու, թաղեան յեկեղեցիս Լատինացոց եւ ապաշխարեցին անդ: Յայնժամ եղեւ խնդութիւն մեծ Գողթեանց, որք զհար կամս իւրեանց տեսին կատարեալ ի քակել զմիտարանութիւն ազգիս, զի եւ ժողովուրդք Արքայեան վարդապետաց, որք եկեալ էին յեկեղեցիս մեր, զնացին եւ նոքա յեկեղեցիս Լատինացոց, եւ եղեւ յետինն չար քան զառաջինն:

Մ Ա Ս Ն Ժ

Իսկ Գարբիէլ Պատրիարք Երուսաղէմի հանեալ էր հրովարտակ աքսորանաց Եդիս եպիսկոպոսի: Իսկ նորա նստեալ ի Տարսոն քաղաքի, զրեաց բազում անգամ ի Կ. Պոլիս առ Պօղոս Պատրիարք եւ թախանձանօք աղաչէր զնա աղատել զինքն յարստանաց. եւ Պօղոս զրեաց առ նա զալ ի Կ. Պոլիս: Ի հասանելն առաքեաց զնա ի մանս Իսկիւտարու հանդարտիլ անդ ժամանակս ինչ եւ ապրիլ ծախիւք իւրովք: Յառաջագոյն ըստ հրաւիրելոյ իշխանաւորաց աղաչին զնացեալ էին ի Կ. Պոլիս Եդիս, Կիրակոս եւ Դիոննսիոս եպիսկոպոսունք, ուր էր եւ Զմիտնացի Յարութիւն վարդապետն, եւ ի զումարիլ ազգային ժողովոյն, ընտրեցին զեօթն խորհրդականս Աթոռոյն, եւ մասն զիւրութեան եւ բարեւք կառավարութեան Աթոռոյն խմբադրեալ էր յառաջագոյն Պօղոս Պատրիարք կանոնական բանս զխտութեամբ ազգայնոց, եւ ի մատուցանելն զայն յատեան, ամենեքեան հաճեալ ընդ իմաստս նորին, ձեռնարկեալ կնքեցին: Եւ ապա խորհրդով, զրով եւ կանոնական բանիւք զարձուցին զխորհրդականս յե-

բուսադէմ, ծանուցանել զմիտս նոցա միարանաց վասն օգտի Աթոռոյն: Եւ յետ այնորիկ չորեքին խորհրդականքս աշտօրիկ մօտն խաղաղութեամբ յերբուստդէմ, եւ սրբան կարելի էր խոնարհութիւն ցուցեալ ընկալեալ են ի Պատրիարքէն եւ ի միարանութենէ, որ եւ յետոյ բազում ինչ զրեցին առ ազգայեանս: Եւ յետ ընթեանիւն ի ժողովի միարանաց զդիրս ազգին եւ Պատրիարքին, մատուցին նսեւ զկանոնադիրն:

Պօղոս Պատրիարք Կ. Պոլսոյ զուսմարեաց ազգային ժողով մեծ ի Պատրիարքարանն 1823 ի 18 Հոկտեմբերի, եւ առաջի ամենեցուն ինքնակամ յօժարութեամբ հրաժարեցաւ ի պաշտօնէ պատրիարքութեան, վարեալ զայն իշխանութիւն զամս ութն, պատճառելով զտկարութիւն անձին իւրոյ: Թէպէտեւ ամիրայթ յորդորեցին զնա չթողուլ զայն պաշտօն, այլ նա մատոյց նոցա զդիր հրաժարման իւրոյ, եւ նոքա յանձն արարին նմա ծանուցանել զխնդիրն մեծի վէպիրին: Եւ ի վաղիւ անդր յղեաց զհրաժարականն ի Դուռն, եւ նախարարք մատուցին զայն արքայի, եւ նա զարձոյց վերստին առ նոսա՝ խոսիւ պատուիրեալ ճշդիւ քննել զպատճառ հրաժարման նորին, զիտել եւ իմանալ զյաջորդն, թէ որպիսի՞ ոք իցէ եւ թէ ունի՞ զձիրս առաջնոյն ի կառավարել զժողովուրդն: Կոչեցին նախարարք Պօղոս ի Դուռն ի 24 Հոկտեմբերի, եւ նա ել ի ճանապարհ հետի: Եւ իմացեալ նոցա հասուցին նմա ի ճանապարհի Լերիմար զարդարեալ եւ նստուցեալ զնա տարան ի Դուռն: Եւ ի հարցանել նախարարաց զպատճառս հրաժարման իւրոյ, նա յառաջ Երբ միայն զտկարութիւն անձին իւրոյ: Նոքա բազմադիմի բանիւք թախանձէին ե յորդորէին զնա չթողուլ զիշխանութիւնն զայն, յայտնապէս զոհանալով զխոհեմութենէ եւ զբարեոք կառավարութենէ եւ զճանթութենէ բարուց արքայի: Իսկ նա համեղ եւ արդատական բանիւք յօժարեցոյց զսիրտս նոցա: Ապա հարցին զյաջորդէ նորին, եւ նա արար պատասխանի թէ՛ «Էմին ի ձեռնասուն աշակերտաց իմոց»: Ապա զարձաւ անտի չբով ի Պատրիարքարանն եւ կազմեաց տետան մեծ ի Մայր Եկեղեցին եւ համակամ խորհրդով ընտրեցին յաթոռ պատրիարքութեան զԿարապետ Լալիսկոպոս Ամասիոյ, միարան Երուսաղէմի եւ նուիրակ Աթալիքիա: Եւ Պօղոս Լալիսկոպոսի յետ ասելոյ զՊաշտօնին, կալեալ զձեռնանէ նորին կացոյց յաթոռն, ետ զաւագան ի ձեռս, ազոյց զմատանին ի մօտն եւ արկ զիւրոյնն ի թիկունս նորին, եւ շնորհաւորեալ մեկնեցաւ: Եւ ի վաղիւ անդր ի 27 Հոկտեմբերի զնաց Կարապետ ի Դուռն եւ զղեցաւ վերարկու պատուոյ ըստ սովորութեան եւ մեծահանգէս փառօք զարձաւ յեկեղեցին: Իսկ Պօղոս Լալիսկոպոս կամօք արքային եւ ամիրայից զնացեալ նստաւ ի վանս Իսկիւտարու, ուր աւարտեաց զդիրս Թանգարան իրաւուն կոչեցեալ զաշխատութիւնս իւր:

Յայսպիսի տառապանս եւ ի նեղութիւնս խորհրդականաց, Փարրիէլ Պատրիարք ոչ Երբեք եցոյց նոցա զոհութիւն ինչ, այլ զազոյ ի նոցանէ զրեաց բանս զանգատանաց առ ազգայինս ի Կ. Պոլսի ի ձեռն Կարապետի ուրումն չարագործի: Իմացեալ զայն խորհրդականաց, զրեցին եւ ինքեանք, յայտ առնելով թէ որպիսի ոք իցէ նա, որպէս բարեոք զիտէին զայն ազգայինք, եւ զօհանակութիւն զմիարանութենէ: Ի հասանիլ ազգընտիր խորհրդականաց յերուսաղէմ կանոնադրութեամբ նոցին, ոչ որպէս յուսայինն կարացին յինել ձեռնամուխ ի զործ կառավարութեան Աթոռոյն, զի բազում անգամ արգել եւ խոչ լինէին նոցա Փարրիէլեանք, եւ Ելք իրացն մնայր անյաջող: Ուստի հարկեցան զրել Երկիցս առ իշխանաւորս ազգին, զի հնաբս զացեն բառնալ յԱթոռոյ զժամանակ ինչ զգահակալ նորին: Եւ նոցա զիջեալ ի կամս խորհրդականաց, բազում զժուարսութեամբ կատարեցին զխնդիր նոցա, մանաւանդ տեսեալ զթշուառութիւն Աթոռոյն եւ զճանրութիւն պարտուց, ուստի յազգային ժո-

դովոյն սահմանեցին լինել ծայրագոյն կառավարիչ Երուսաղէմի նախկին պատրիարք Կ. Պոլսոյ Պօղոս արքեպիսկոպոսի եւ զնալ անդ արքունի Հրովարտակաւ Ընդ Մարկոս եպիսկոպոսի, բառնալ յաթոռոյն զՓարրիէլ Պատրիարք եւ տանիլ ի Կ. Պոլիս։ Այս աւետեաց լուր զոր զրեաց Կարապետ Պատրիարք յԵրուսաղէմ, ուրախացոյց յոյժ զմիարանս եւ անհամբեր Հոգւով սպասէին զալտեան նորա։ Ապա ծանուցեալ զինդիրն արքայի, հանին Հրովարտակ եւ ստորիկան Ահմէտ աղա, զրեցան թուղթ յանձնարարականք ի Դամասկոս եւ յԵրուսաղէմ բառ մտաց Հրովարտակին եւ առ այլեւայլ անձինս ի տեղեկութիւն։ Գրեաց եւ Կարապետ Պատրիարք առ համօրէն միարանական դասս եւ առ խորհրդականս չվհատիլ եւ ուշիմութեամբ զործել։ Չայս ամենայն զրեանոյն յանձն արարին ստորիկանին եւ Մկրտիչ վարդապետին, եւ առաքեցին յԵրուսաղէմ յԹոգոստոսի. եւ ի նմին աւուր իջին ի դատարան եւ Լաուր Կոչել անդ ըլլալ Փարրիէլ Պատրիարք հանդերձ ծերօք եւ խորհրդականօք, ուր ընթերցան առաջի բարձրութեան զՀրովարտակ արքայի, եւ յանձն առ Փարրիէլ հնազանդիլ Հրամանի արքային եւ աղգին։ Ապա ել ի ճանապարհ ունելով ընդ իւր զմուսկանս, զԴաւիթ վարդապետն եւ զարս Երեք զնալ ի Կ. Պոլիս ի Թոգոստոսի։ Եւ զկնի ամսօրեայ ժամանակի, բառ յորդորանաց զլիաւորաց աղգին եւ խնդրանաց աթոռայնոց, զիմեաց Պօղոս եպիսկոպոս միայն յԵրուսաղէմ ընդ ուխտաւորաց, զիտել, քննել եւ զննել յոելեայն զկարեւոր պարագայս Աթոռոյն, տեղւոյն եւ ժամանակին, եւ բառ այնմ հոգալ զհարկաւորան, եւ մնալ անդ որքան ախորժիցէ, եւ յեկանել նորին մի զուցէ ոք բռնադատեսցէ մնալ, զի քաջ զիտէր նա խորհիլ զօգուտ Աթոռոյն եւ զհարկաւորան տնօրինել։ Այսպէս Պօղոս ել ի Կ. Պոլսոյ եւ Փարրիէլ յԵրուսաղէմէ։

Մ Ա Ս Ն ԺԱ.

Եհնա Պօղոս յԵրուսաղէմ ի 4 Նոյեմբերի. արար ժողով յեկեղեցին Մ. Եւակովրայ ի 16 Նոյեմբերի. մեկնեցաւ երթալ յեղիպտոս Բեթղէմէմի ճանապարհաւ ի 14 Դեկտեմբերի, առեալ ընդ իւր զՄուրատ աղա, զՓարրիէլ վարդապետ, զսարկաւազն իւր եւ զՎարդան։ Իբրեւ Եհնա Կիրակոս եպիսկոպոս ի Կ. Պոլիս սակս պատմելոյ աղգին զաղէտս Երուսաղէմի, որոշեցան լինել առաջնորդ Եղիպտոսի. կոչեցին եւ զՋաքարիա վարդապետ Կորեցի ի նուիրակութենէ եւ եղին փոխանորդ Աթոռոյն ի Կ. Պոլիս։ Հասեալ Կիրակոս յեղիպտոս ի վիճակ իւր, առ ի անբասիր կացուցանելոյ զանձն յամենայնէ, բառ օրինադրութեան Պօղոսի ծայրագոյն կառավարչի Աթոռոյն եւ կամեցողութեամբ ազգապետաց, ձեռն արկ բարեկարգ տնտեսութեամբ կառավարել զեկեղեցին։ Ի հասանել յԵրուսաղէմ առ Յովհաննէս վարդապետ ի Դամասկոս, գարձ արար անտի ի Կ. Պոլիս, եւ բառ զօրութեան իլամի դատաւորին Երուսաղէմի տուաւ Հրովարտակ ի Դրանէ վճարել բանիւ զպարտս Աթոռոյն ի միջոցի ութն ամաց։ Ապա խորհրդով զլիաւորաց աղգին առաքեցաւ Փարրիէլ Պատրիարք ի Զմիւռն, ժողովել անդ եւ ի վիճակս նորա զկամաւոր տուրս աղգին ի նպատտ պարտուցն Երուսաղէմի։ Եւ նորա հասեալ անդ ձեռնադրեաց ըզբաճանայս հինգ, եւ յետ սակաւու սկիզբն արար զործոյն։ Անտի առաքեաց զվկայական Ջաքարիա վարդապետի լինել եպիսկոպոս, եւ ծայրագոյն կառավարչի Աթոռոյն Պօղոս եպիսկոպոսի՝ երթալ յԵրուսաղէմ։ Ապա զրեցին Կարապետ եւ Պօղոս պատրիարքունք յորդորական բանիւք առ ամենայն վիճակաւոր առաջնորդս քաղաքաց եւ առ նոյնինք Եփրեմ Կաթուղիկոս Էջմիածնի, իւր-

բառեւ աւետարանական եւ հոգեւոր բանիւք զժողովուրդս եւ հաւաքել իւրաբանչիւք անձէ գերկուս եւ զերիս դահեկանս մինչեւ ցութն ամ ի նպաստ վրձարման պարտուց Աթոռոյն : Ձեռքն զբեալ էին եւ առ Կարնոյ առաջնորդ Կաբապետ Եպիսկոպոսն , այլ աննպաստ ընկալան զպատասխանին սակս պատեբարմի Օսմանցոց ընդ Ռուսաց : Իսկ Պօղոս Եպիսկոպոս ինքնին անձամբ չբռնեցաւ յամենայն եկեղեցիս Կ . Պոլսոյ , խրատելով եւ յորդորելով զժողովուրդն հոգեւոր բանիւք եւ ընդունելով զկամաւոր նուէրս նոցին յազատութիւն Աթոռոյն , չնայելով զնեղութիւնս դառնալիչս ժամանակին : Եւ ասպա ել ի թաղաւորեալ քաղաքէն ի 19 Սեպտեմբերի եւ հասա յեղիպատոս ի 28 Հոկտեմբերի , ուր սիրաշորդոր բանիւք շարժեաց զսիրտ ժողովրդոց ի գութ , սիրով եւ յօժարութեամբ նոցին ժողովեաց զողորմութիւնս եւ զկամաւոր նուէրս նոցին ի փրկութիւն Աթոռոյն , որոյ գումարն հասա 26,400 դահեկան , եւ յաւել ի վեբայ նորա Կիրակոս Եպիսկոպոս զայլեայլ գումարս արգեանց , որ եղև 49,043 դահեկան . եւ մատուց նմա նաեւ զերիս մատանին եւ զմի տուփ ոսկի , եւ զմի մուշտակ իբր 6000 դահեկանի տալ ի տեղի պարտուց , զի ոչ ունէր անձնական զբամ : Թէպէտ առնն ոմանք աւանդութեամբ թէ զխոռոմն Պօղոսի էր առնել ամին նման ամենայն միաբանից , բայց նոքա յառաջագոյն մերկացեալ էին , բայց յոմանց : Մինչեւ ցայս օր ոմանք ստութեամբ յերկրէն թէ Պօղոս բացեալ իցէ զսենեակս միաբանաց եւ զատարկեալ զնոսա . եւ զայս առնն յաւէտ ի նպաստ ընչաքաղց աղահուսթեան եւ անխիղճ բռնաւորութեան իւրեանց : Պօղոս Եպիսկոպոս մեկնեցաւ յեղիպատոս եւ հասա յերուսաղէմ 1828 յ3 Դեկտեմբերի , եւ ետես զի պաշարեալ էր բոց նեղութեան եւ տառապանաց , եւ առ տապնալ սրտին եւ ի տաժամանց երկար ճանապարհաց անկաւ խօթ ի մահիւն : Եկին առ նա զլիաւորք քաղաքին եւ խնդրէին ի նմանէ զընծայս , կարծելով զնա պատրիարք Երուսաղէմի . ե իբրեւ ծանեան թէ չէ , դարձուցին զբանս իւրեանց թէ՛ երբեմն լեալ է պատրիարք ի թաղաւորեալ քաղաքի : Ապա ասէ . « Չունիմ ինչ տալ ձեզ . եթէ վասն իմ են բանք ձեր , ելանեմ յերուսաղէմէ » : Ապա առաքեաց զհրովարտակն ընդ Կարապետ Եպիսկոպոսի ի Դամասկոս առ կուսակալն , բերել անտի զիբ հրամանի : Եւ նորա սիրով ընկալեալ զնա , եցոյց զութ ե խնամ , եւ զբեալ առ քաղաքապետն եւ առ դատաւորն Երուսաղէմի ըստ մտաց հրովարտակին (պուլքուղի) եւ խոստացաւ լինիլ ձեռնառու ի զործս Աթոռոյն , եւ թէ գտցեն հաւատարիմ ի բանս իւրեանց , զի կարի առելի էր նմա ստախօսութիւն . այսինքն՝ զի մի յետս դարձցի փոխանակազիր նորին ի Կ . Պոլսոյ , զի զհարկ տարւոյն այնորիկ սահմանեալ էին անդ վճարել , եւ սոքա թախանձանօք զրեցին առ Չաքարիա վարդապետ լինել արթուն եւ զգուշ . եւ հայկազն Յովհաննէս , որ էր առ բզեչխին ի Դամասկոս , ձեռնառու եղև յամենայնի ի զործս Աթոռոյն եւ խոստացաւ եւս . եւ Կարապետ Եպիսկոպոս զարձաւ յերուսաղէմ զրով բղէչին (1828) :

ԱՍՏՈՒԱՆԱՏՈՒՐ ԵՊՍՍՔԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՅ

(Շարք 4)